

Seneca, Kirje 82

Seneca tervehtii ystäväänsä Luciliusta.

1. Olen jo lakannut olemasta sinusta huolissani. ”Kenet”, kysyt, ”jumalista olet saanut takaaajaksesi?” Tietysti sen, joka ei petä ketään: oikeaa ja hyvää rakastavan sielun. Parempi osasi on turvassa. Onnetar voi tehdä sinulle vääryyttä: asiaankuuluvampaa on se, etten pelkää, että sinä teet sitä itsellesi. Kulje tietä, jota olet alkanut kulkea, ja sopeudu elämänmuotoosi tyyneästi, älä hemmotellusti. 2. Tahdon mieluummin elää onnettomasti kuin hemmotellusti – ymmärrä nyt tämä ”onnettomasti” niin kuin kansalla on tapana sanoa: kovasti, ankarasti ja työläästi. Tapaamme kuulla eräiden kadehduksien elämää ylistettävän näin: ”Hän elää hemmotellusti”; se tarkoittaa: ”Hän on velto.” Sieluhan veltostuu ja raukeaa vähitellen sen joutilaisuutensa ja laiskuutensa kaltaiseksi, jossa se lojuu. Mitä siis? Eikö miehen olekin parempi kovettua² sitten hemmotellut pelkäävät sitä samaa, minkä kaltaiseksi he ovat elämänsä tehneet. Oppineen vapaa-ajan ja haudan välillä on suuri ero. 3. ”Mitä siis?” kysyt: ”Eikö ole parempi virua vaikka niinkin kuin rypeä velvollisuuksiensa kurimuksissa?” Kumpikin tila on kirottu: sekä ahtaalle puristuminen että turtuneisuus. Olen sitä mieltä, että hajuksissa loikoileva on yhtä kuollut kuin ruumiskoukulla hilattavakin; vapaa-aika ilman tieteitä on kuolemaa ja ihmisen elävältä hautaamista. 4. Mitä hyötyä siitä sitten on, että ihminen on vetäytynyt syrjään? Ikään kuin huolimme syyt eivät seuraisi perässämme merten yli! Mikä sellainen piilopaikka löytyy, johon kuolemanpelko ei pääse sisään? Mikä niin hyvin linnoitettu ja niin korkealle elämästä kohotettu levollisuus on olemassa, ettei tuska sitä pelota? Kätkeydytpe minne tahansa, ihmisonnettomuudet rähi-sevät ympärilläsi. Ulkopuolellamme on monia tekijöitä, jotka kiertelevät ympärillämme joko meitä pettääkseen tai ahdistaa, sisällämme on monia tekijöitä, jotka kuohahtavat yksinäisyytemme keskellä. 5. Ympäri on rakennettava filosofia, valloittamaton muuri, jota onnetar

ei ylitä, vaikka se olisi lukemattomin piirityskonein ahdistettu. Ylittämättömässä asemassa seisoo sielu, joka on hylännyt ulkoisen ja turvaa itsensä omalla linnoituksellaan; jokainen keihäs putoaa sen alapuolelle. Onnetarella ei ole pitkiä käsiä, kuten luulemme: se valloittaa ainoastaan siihen kiinni tarrautuneet. 6. Kavahtakaamme siis niin kauas onnetaresta kuin voimme – tämän takaa ainoastaan tieto omasta itsestä ja luonnosta. Tietäköön sielu, minne se on menossa, mistä se saa alkunsa, mikä sille on hyväksi, mikä pahaksi, mitä sen pitäisi tavoitella, mitä välttää, mikä on se menetelmä, joka erottaa tavoiteltavat ja vältettävät asiat, jolla himojen mielisairaus talttuu, jolla pelkojen hirvittävyys pidetään kurissa. 7. Jotkut kuvittelevat lannistaneensa kyseiset vitsaukset ja vieläpä yksin ilman filosofiaa, mutta kun jokin onnettomuus panee nämä ”huolettomat” koetukselle, heiltä pusertuu myöhäinen tunnustus; suuret sanat putoavat pois, kun kiduttaja vaatii heidän käteensä, kun kuolema tulee lähemmäksi. Voisit sanoa kidutettavalle: ”Haastoit helposti poissaolevat onnettomuudet: kas tässä tuska, jonka sanoit olevan siedettävissä, kas tässä kuolema, jota vastaan uskaliaasti paljon puhuit; ruoskat läjähtelevät, miekka leimahtelee;

¹Olkkoon, Aeneas, sydän rohkea, pelkosi poissa!”³

8. Mutta lujaksi sydämesi tekee jatkuva mietiskely, jos et harjoita sanankäyttöä vaan sieluasi, jos valmistaudut ennakkolta kuolemaa vastaan, jota vastaan sinua ei kannusta eikä innosta ihminen, joka yrittää vakuuttaa sinut saivarteluihin siitä, ettei kuolema ole paha asia. Tekee näet mieleni – Lucilius, miehistä paras – nauraa kreikkalaisille ilveille, joita en vielä, vaikka kuinka niitä hämmästelinkin, ole karkottanut mielestäni. 9. Meidän Zenonimme käyttää tällaista järkeilyä: ”Mikään paha ei ole kunniakasta; kuolema sen sijaan on kunniakas; kuolema ei siis ole paha asia.”⁴ Autoit! Vapauduin pelostani!

Valokuva: Antti T. Oikarinen

”Eihän köyhyyttä ylistetä vaan ihmistä, jota köyhyys ei lannista eikä taivuta; ei maanpakoa ylistetä vaan ihmistä, joka lähtee maanpakoon rohkeammin elein kuin olisi lähettänyt sinne jonkun toisen.”

Tämän jälkeen en epäröi ojentaa kaulaani pyövelille! Etkö tahdo puhua vakavammin etkä saada kuolemaan menevää purskahtamaan nauruun? En voisi – kautta Herculeen – kertoa sinulle vaivatta, kumpi oli typerämpi, sekö, joka katsoi hävittävänsä kuolemanpelon tällä päätelmällä, vai se, joka yritti osoittaa päätelmän vääräksi ikään kuin sillä olisi mitään tekemistä asian kanssa. 10. Sillä hän esitti itsekin vastakkaisen, siitä alkunsa saaneen syllogismin, että luemme kuoleman yhdentekevyyksien joukkoon, joita kreikkalaiset kutsuvat nimellä *adiaphora*. ”Mikään yhdentekevyyttä”, hän päätteli, ”ei ole kunniakas; kuolema sen sijaan on kunniakas; kuolema ei siis ole yhdentekevyyttä.” Huomaat, missä tämä päätelmä pettää: kuolema ei ole kunniakas asia, mutta urhoollisesti kuoleminen on kunniakasta. Ja kun sanot: ”Mikään yhdentekevyyttä ei ole kunniakas”, myönnän sen sinulle sillä ehdolla, että lisäksi, että mikään ei ole kunniakasta muualla kuin yhdentekevyyksien muodostamassa ympäristössä; totean, että yhdentekevyyksiä (siis asioita, jotka eivät ole hyviä eivätkä pahoja) ovat esimerkiksi sairaus, tuska, köyhyys, maanpako ja kuolema. 11. Mikään yhdentekevyyksistä ei ole kunniakas sellaisenaan, mikään ei kuitenkaan ilman niitä. Eihän köyhyyttä ylistetä vaan ihmistä, jota köyhyys ei lannista eikä taivuta; ei maanpakoa ylistetä vaan ihmistä, joka lähtee maanpakoon rohkeammin elein kuin olisi lähettänyt sinne jonkun toisen; ei tuskaa ylistetä vaan ihmistä, jota tuska ei ole pakottanut mihinkään; ei kukaan ylistä kuolemaa vaan ihmistä, jonka sielun kuolema on temmannut pois aiemmin kuin saattanut sen epäjärjestykseen. 12. Mikään yhdentekevyyksistä ei ole kunniallinen eikä kunniakas sinänsä mutta lähestyvä ja koskettelipa hyve niistä mitä hyvänsä, sen se tekee kunnialliseksi ja kunniakkaaksi: yhdentekevyydet ovat ”keskellä olevia.”⁵ Tärkeää on se, kajoaako niihin pahuus vai hyve, sillä se kuolema, joka

Caton⁶ tapauksessa on kunniakas, on Brutuksen⁷ tapauksessa heti häpeällinen ja hävettävä. Kyseessä on nimittäin se Brutus, joka vetäytyi tyhjentämään vatsaansa, koska etsi viivytyksiä kuolemalleen, vaikka oli jo sen oma, ja joka kuolemaan määrättyä ja kaulansa pyövelille tarjoamaan käskettynä mankui: ”Tarjoan sillä ehdolla, että jään henkiin.” Mitä hulluutta onkaan paeta, kun ei voi perääntyä! ”Tarjoan sillä ehdolla”, hän inisi, ”että jään henkiin.” Hän miltei lisäsi: ”Vaikka Antoniuksen⁸ alaisuudessaakin.” Oi sen arvoista ihmistä, että hänet olisi annettu *elämän* käsiin!

13. Mutta – kuten aloin esittää – huomaat, ettei kuolema sinänsä ole paha muttei hyväkään asia: Cato koki sen kaikkein kunniallisimmin, Brutus kaikkein häpeällisimmin. Jokainen asia saa siltä aiemmin puuttuneen koristeen hyveen liittyttyä siihen. Sanomme makuuhuonetta valoisaksi mutta yöllä samainen huone on pilkkopimeä; päivä valaa siihen valonsa, yö riistää sen: 14. aivan samoin yhdentekevyyksiksi ja ”keskellä oleviksi” nimittämillemme asioille – rikkaudelle, ruumiinvoimille, kauneudelle, kunniaviroille, kuninkuudelle ja toisaalta kuolemalle, maanpaolle, huonolle terveydelle, tuskille ja kaikelle muulle, mitä enemmän tai vähemmän suuresti pelkäämme – hyvän tai huonon nimen antaa joko pahuus tai hyve. Taikina sinänsä ei ole kuuma eikä kylmä: uuniin heitettynä se lämpenee, veteen laskettuna kylmenee. Kuolema on kunniallinen sen avulla, mikä on kunniallista – siis hyveen ja kuolemaa halveksivan sielun avulla.

15. Myös näiden ”keskellä oleviksi” kutsumiemme asioiden erot – Lucilius – ovat suuria. Kuolema ei nimittäin ole samalla tavalla yhdentekevä asia kuin se, onko ihmisellä parillinen vai pariton määrä hiuksia: kuolema

”Mutta vastentahtoisten ja vastahakoisten teot eivät ole kunniakkaita; hyve ei tee mitään siksi, että on pakko.”

kuuluu niiden asioiden joukkoon, jotka eivät kylläkään ole pahoja mutta joilla on näennäinen pahan olemus: on olemassa itserakkaus, synnynnäinen itsesäilymis- ja itsesäilytystahto ja vastenmielisyytshajoamista kohtaan, koska se näyttää riistävän meiltä monta hyvää asiaa ja johtavan meidät ulos tästä esinepaljoudesta, johon olemme tottuneet. Kuolemasta meidät vieraannuttaa sekin seikka, että tämän ympäristön me jo tunnemme mutta siitä seudusta, johon siirrymme, emme tiedä, millainen se on, ja kammoksumme tuntematonta. Lisäksi pimeyden – johon kuoleman uskotaan johtavan – pelko on luonnollinen. 16. Vaikka kuolema siis onkin yhdentekevyys, se ei kuitenkaan ole sellainen yhdentekevyys, joka voitaisiin helposti jättää huomiotta: sielu on karaistava kovalla harjoituksella kestävänsen näkyviin tulo ja lähestyminen. Kuolemaa täytyy halveksia enemmän kuin on meillä tapana; olemme näet ottaneet todesta monia siitä kerrottuja satuja; monien pyrkimys on ollut lisätä sen pahamaineisuutta kirjallisilla kyvyillään; on kuvattu manalan vankeutta ja ikuisen yön masentamaa seutua, jossa

”manan suunnaton koira
luolassaan, joka täynnä on puoliksi syötyjä luita,
haamuja haukullaan saa säilyttää iät päivät.”⁹

Vaikka saisitkin ihmiset vakuuttumaan siitä, että moiset tarinat ovat satuja eikä päivänsä päättäneillä ole jäljellä mitään pelättävää, mieleen hiipii toinen pelko: ihmisen pelkäävät yhtäläisesti niin manalassa olemista kuin olemattomuuttakin. 17. Kun vastassa ovat nämä pelot, jotka pitkäikäinen vakaumus päällemme kaataa, miksei kuoleman urhoollinen kestäminen olisi kunniaakasta ja ihmismielen suurimpien sankaritekojen joukkoon kuuluvaa? Ihmismieli ei koskaan kohoa hy-

veeseen, jos se uskoo, että kuolema on paha asia: se kohoaa vain, jos se pitää kuolemaa yhdentekevänsä. Maa-ilmankaikkeus ei salli, että ihminen astuu suurin sieluin johonkin sellaiseen, mitä pitää pahana: ihminen lähestyy sellaista vastahakoisesti ja vitkastellen. Mutta vastentahtoisten ja vastahakoisten teot eivät ole kunniakkaita; hyve ei tee mitään siksi, että on pakko. 18. Lisää nyt, että kunniallinen on ainoastaan sellainen teko, johon sielu on paneutunut ja ottanut osaa kokonaisuudessaan ja jota se ei ole vastustanut millään osallaan. Mutta silloin, kun pahaan suostutaan joko pahemman pelosta tai jonkin sellaisen paremman asian toivossa, jonka saavuttaminen on jonkin yksittäisen pahan asian niellyn kärsimisen arvoista, siihen suostuvan käsitykset ovat keskenään ristiriidassa: yhtäällä on ajatus, joka käskee panna aikeen täytöntöön, toisaalla ajatus, joka pidättää ja häntistää epäilyttävästä ja vaarallisesta yrityksestä; näin ollen ihmistä kiskotaan vastakkaisiin suuntiin. Mikäli näin on, kunnia katoaa, sillä hyve toteuttaa päätöksensä sopuoin-tuisin sieluin eikä pelkää tekemäänsä.

”Väistelemttä ja hurjemmin käy vaaroja kohti,
minne onnesi ohjaakin.”¹⁰

19. Et käy hurjemmin, jos pidät niitä pahoina. Tämä luulo on poistettava rinnasta; muuten rynnäkkö on hidastavan epäilyksen takia empivä, ja ihminen ajautuu pakotettuna siihen, minkä kimppeun on hyökättävä. Meikäläiset tahtovat kuitenkin ajateltavan, että Zenonin päätelmä on tosi mutta tuo toinen sitä vastaan esitetty syllogismi paikkansapitämätön ja epätosi. Minä en pakota näitä asioita dialektiikan lakien mukaisiksi enkä noiksi unettavista unettavimman taidon sekaviksi solmuiksi: julistan hylättäväksi koko mokoman dialektiikan lajin, jonka mukaan kuulusteltava kokee joutuvansa sa-

timeen ja jonka tunnustukseen taivuttelemana hän vastaa yhtä, ajattelee toista.¹¹ Totuuden puolesta on meneteltävä koruttomammin, pelkoa vastaan rohkeammin. 20. Juuri nämä heidän solmuun kietomansa seikat tahtoisin mieluummin avata ja selvittää vakuuttaakseni ihmiset niistä, en niitä tyrkyttääkseni. Miten tuleva johtaja innostaa vaimojensa ja lastensa puolesta kuoleman kohtaamaan menevän sotajoukkonsa taisteluun? Esitän sinulle Fabiukset, jotka siirtävät koko valtiota koskevan sodan yhden ainoan suvun harteille.¹² Osoitan sinulle Thermopylain maineikkaaseen solaan sijoitetut lakonialaiset: he eivät toivo voittoa eivätkä paluuta; kyseinen asema on heidän tuleva hautansa. 21. Miten innostat heidät torjumaan koko heimonsa kukistumisen oman ruumiinsa sitä vastaan asettamalla ja väistymään mieluummin omasta elämästään kuin omalta paikaltaan? Sanotko, että ”se, mikä on paha, ei ole kunniakasta; kuolema on kunniakas; kuolema ei siis ole paha asia”? Oh, vaikuttavaa puhetta! Kuka tämän jälkeen epäroisi paiskata itseään paljastettuihin miekkoihin ja kuolla seisten? Mutta kuinka väkevästi heitä puhuttelikaan tuo suuri Leonidas!¹³ ”Sotilaat”, hän virkkoi: ”syökää aamiaisenne tietäen, että päivällistä syömme manalassa.” Heidän ruokansa ei noussut suuhun, ei tarttunut kurkkuun, ei livennyt käsistä: palaen halusta he ilmoittautuivat Leonidalle sekä aamiaiselle että päivälliselle. 22. Mitä sanot siitä kuuluisasta roomalaispäälliköstä,¹⁴ joka puhutteli erästä asemaa valtaamaan lähetettyjä sotilaitaan näin, kun oli kuljettava valtavan vihollisjoukon läpi: ”Sotilaat, on pakko mennä tuonne, mistä ei ole pakko palata”?

Huomaat, miten koruton ja käskävä hyve on: kenet kuolevaisista teidän loogiset huijauksenne voivat tehdä rohkeammiksi, kenet pystypäisemmiksi? Ne murtavat rohkeuden, jota ei koskaan pidä masentaa ja pakottaa vähäpätöisyyksiin ja sekavuuksiin vähemmän kuin silloin, kun sitä kootaan johonkin suureen. 23. Kuolemanpelkoa ei pidä poistaa kolmeltasadalta¹⁵ vaan kaikilta kuolevaisilta. Miten opetat heille, ettei se ole paha asia? Miten peittoat kokonaisen ikuisuuden kuvitelmat, joilla lapsuus saman tien tahrataan? Minkä apukeinon ihmisten heikkouteen keksit? Mitä sanot, jotta siitä hehkuun syttyneet syöksyvät vaarojen keskelle? Millä puheilla torjut tämän yhteisen pelontunteen, millä järjen voimilla teet tyhjäksi koko ihmiskunnan sinua vastaan asettuneen vaikaumuksen? Laaditko minulle petollisia puheita ja punot vaivaisia syllogismeja? Suuret hirviöt surmataaan suurilla aseilla. 24. Afrikassa tuon tarunhohtoisen, raivokkaan ja roomalaislegioonien jopa itse sotaakin enemmän pelkäämän käärmeen kimppuun käytiin turhaan nuolin ja lingonkivin: sitä ei voitu haavoittaa edes keihäillä. Koska sen lujan ruumiin pelkoa herättävää valtavuutta vastaava suunnaton koko torjui raudan ja kaiken ihmiskäsien heittämän, se rouhittiin lopulta myllynkiven kokoisilla lohkarilla. Mutta kuolemaako vastaan viskot noin vähäpätöisiä aseita? Kohtaatko leijonan naskalilla? Esittämäsi sanat ovat teräviä: mikään ei ole viljanvihnettä terävämpää; juuri terävyys tekee joistakin aseista hyödyttömiä ja tehottomia. Voi hyvin.

Suomentanut Antti T. Oikarinen

Viihteet ja kirjallisuus

1 Ks. esim. Seneca, Kirje 9.1–2.

2 Alkutekstissä on aukko.

3 Vergilius, *Aeneis* 6.261 (Suom. Päivö ja Teivas Oksala. WSOY, Helsinki 1999.)

4 Zenon Kitionilainen, *Stoicorum veterum fragmenta* 1.196. Zenon (n. 332–263 eKr.) perusti stoalaisen koulukunnan ihastuttuaan Sokrateen ajatuksiin Ksenofonin (n. 430–355 eKr.) teoksen *Apomnemoneumata* (”Muistelmia”) kautta. Hän oli Ateenassa kyyrikko Krates Teebalaisen, akatemian johtaja (314–270 eKr.) Polemonin ja megaralaisen Stilponin oppilaana ja avasi n. 300 eKr. oman koulunsa Agoralla *Stoa poikilessä*, mistä koulukunta sai nimensä.

5 Hyvien ja pahojen asioiden keskellä olevia.

6 Marcus Porcius Cato Uticensis (95–46 eKr.), eli Cato nuorempi, Cato Censoriuksen pojanpojan poika, tasavaltalainen aristokraatti ja Julius Caesarin vastustaja. Ciceron mukaan Cato oli täydellinen stoalainen (*Paradoxa stoicorum*, praef.2.), ja Senecakin ylistää häntä jatkuvasti. Cato teki itsemurhan Uticassa (nykyinen Utique Tunisiassa) Thapsoksen taistelun jälkeen kieltäytyttyään Caesarin armahduksesta.

7 Decimus Junius Brutus Albinus, Julius Caesarin suosikki, joka kuitenkin otti osaa salaliittoon tätä vastaan; ei pidä sekoittaa Caesarin murhaajana tunnettuun Marcus Junius Brutukseen. Brutus kieltäytyi luovuttamasta Gallia Cisalpinan provinssia Marcus Antoniukselle, joka lopulta teloitutti hänet 43 eKr.

8 Marcus Antonius (83–30 eKr.), *trium-*

virii, Julius Caesarin luotettu, Kleopatran rakastaja ja Ciceron murhaintaja.

9 Vergilius, *Aeneis* 6.400–401; 8.296–297 (suom. Päivo ja Teivas Oksala mukailen).

10 Vergilius, *Aeneis* 6.95–96 (suom. Päivö Oksala).

11 Seneca tuomitsee siis Sokrateen (= Platonin) kyselymetodin.

12 Ks. Livius 2.49.1. Fabiusten klaani kävi yksityissotaa etruskeja vastaan mutta kärsi tappion vuonna 477 eKr., ja suvusta jäi eloon vain yksi poika.

13 Spartan kuningas 488–480 eKr., Thermopylain sankari 300 sotilaansa ohella.

14 Mahdollisesti Marcus Calpurnius Flamma Sisiliassa, ensimmäisessä puuni-laissodassa (264–241 eKr.).

15 Leonidaan sotilailta.